

KONSEP ASNAF FISABILILAH MENGIKUT HUKUM SYARAK

**KERTAS KERJA INI DIBENTANGKAN OLEH
DATO' HAJI NOOH BIN GADOT
PENASIHAT MAJLIS AGAMA ISLAM NEGERI JOHOR**

**DI
SEMINAR PENGACIHAN ZAKAT DI BAWAH SINF FISABILILLAH
ANJURAN MAJLIS AGAMA ISLAM WILAYAH PERSEKUTUAN
PADA 9 JUN 2009**

KONSEP ASNAF FISABILILAH MENGIKUT HUKUM SYARAK

Disediakan oleh

Dato' Haji Nooh bin Gadot

Penasihat Majlis Agama Islam Negeri Johor

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد اشرف الانبياء والمرسلين وعلى
آله وصحبه اجمعين.

1. PENDAHULUAN

- 1.1. Zakat adalah sebagai instrument atau mekanisma penting dalam menyelesaikan masalah ummat Islam terutama dalam usaha membasmi atau mengurangkan kejahilan dan buta huruf, kemiskinan dan masalah-masalah berhubung dengan kesihatan.
- 1.2. Firman Allah S.W.T dalam surah Attaubah Ayat 60 yang bermaksud;
"Sesungguhnya sedekah (zakat) itu hanyalah untuk orang-orang fakir, dan orang-orang miskin, dan para amil yang mengurus zakat, dan orang-orang yang mu'allaf yang dijinakkan hatinya, dan untuk hamba-hamba yang hendak memerdekakan dirinya, dan orang-orang yang berhutang, **dan untuk (dibelanjakan kepada) jalan Allah S.W.T** dan orang-orang musafir (yang keputusan) dalam perjalanan. (Ketetapan hukum yang demikian itu ialah) sebagai satu ketetapan (yang datangnya) dari Allah. Dan (ingatlah) Allah maha mengetahui lagi maha bijaksana,".
- 1.3. Pentafsiran Asnaf Fi sabilillah menarik pelbagai pendapat fuqaha dan mufassirin ada yang mentafsirkan terhad kepada maksud tertentu iaitu berperang mempertahankan agama juga ada yang meluaskan kepada maksud segala perbuatan yang mendekatkan diri kepada Allah dan taat kepadaNya atau segala perbuatan yang berkaitan dengan al-masoleh al-'ammah.

2. OBJEKTIF AGIHAN

Antaranya adalah seperti berikut;

- i) Menjadikan zakat sebagai asas pembangunan ummah dan Negara.
- ii) Menunaikan hak dan tanggungjawab kepada asnaf seperti mana yang telah ditetapkan oleh syarak.

- iii) Meningkatkan taraf hidup golongan asnaf dalam semua bidang kehidupan merangkumi aspek-aspek rohani, akli dan jasmani.
- iv) Membantu melaksanakan usaha-usaha memantap dan meninggikan penghayatan agama Islam
- v) Mempertahan dan meningkatkan martabat ummah.

3. PRINSIP AGIHAN

- i) **Amanah (الأمانة)**
Semua hasil kutipan zakat adalah merupakan amanah ditangan pihak pengurusan yang **wajib** diagihkan kepada asnaf yang berhak menerimanya
- ii) **Telus (الخبير الصادق)**
Hasil kutipan zakat dan agihan zakat hendaklah dibentangkan dan diaudit
- iii) **Menyeluruh (الاستيعاب)**
Hasil kutipan zakat hendaklah diagihkan secara menyeluruh kepada asnaf yang berhak
- iv) **Wajar (التسوية)**
v) Hasil kutipan hendaklah diagihkan secara wajar kepada semua asnaf. Walaubagaimanapun peruntukan bagi mana-mana asnaf yang tidak dapat dihabiskan, bolehlah dipindahkan kepada asnaf-asnaf lain mengikut keutamaan.
- vi) **Haddul kifayah (حد الكفاية)**
Zakat hendaklah diberikan atas kadar perlu yang mencukupi kepada setiap individu di dalam asnaf berkenaan
- vii) **Khusus (الخصوصية)**
Hasil kutipan zakat adalah khas bagi golongan yang tertentu sahaja sebagaimana yang ditentukan oleh syarak iaitu kepada lapan asnaf
- viii) **Berasingan (الاستقلال)**
Harta zakat hendaklah diasingkan dari dana-dana lain
- ix) **Berhemah (الاقتصاد)**
Segala perbelanjaan zakat hendaklah diurus secara berhemah
- x) **Pengawasan (الرقابة)**
Semua agihan zakat hendaklah dilakukan dengan pengawasan dan kawalan yang rapi
- xi) **Bertanggungjawab (المسؤولية)**
Amil atau organisasi hendaklah bertanggungjawab terhadap harta zakat yang dikutip dan diagih olehnya.
- xii) **Mendapatkan maklumat dengan lengkap (الاحصاء)**
Agihan zakat hendaklah dibuat berdasarkan bancian oleh amil atau pegawai yang meliputi kerja-kerja mengesan, menyiasat dan memperakukan calon yang berhak menerima zakat
- xiii) **Pencalonan (الترشيح)**
Pembayar zakat diberi hak mencalonkan mereka yang layak menerima zakat
- xiv) **Segera (الفور)**
Amil atau organisasi hendaklah segera melaksanakan agihan setelah memastikan asnaf yang menerimanya sah pada hukum syarak.
- xv) **Hak (الحق)**

Semua dana dan hasil zakat adalah hak asnaf

xvi) Keutamaan (الأولوية)

Agihan zakat hendaklah dilaksanakan mengikut keutamaan iaitu kepada asnaf fakir, miskin dan amil. Berasaskan prinsip ini, sekiranya peruntukan untuk ketiga-tiga asnaf ini tidak mencukupi, maka pindahan peruntukan dari asnaf yang lain hendaklah dilakukan dengan mengutamakan ketiga-tiga asnaf ini.

4. TAKRIF FI SABILILLAH

4.1. Di segi bahasa Assabil bererti jalan manakala Sabilillah bermakna jalan yang menyampaikan kepada keredaan Allah sama ada dengan iktikad, kepercayaan dan amalan serta perbuatan.

4.2. Istilah syarak.

4.2.1. Pendapat fuqaha, para ulamak dan mufassirin dalam perkara ini boleh dibahagikan kepada dua kumpulan.

Pertama - Kumpulan yang menghadkan maksud fi sabilillah hanya kepada peperangan kepada jalan Allah S.W.T dan segala yang berkaitan dengannya.

Kumpulan ini terdiri daripada majoriti ulama-ulama A'immah al-mazahib. Golongan ini terdiri daripada aliran Mazhab Hanafi, Maliki, Hambali, Shafi'i, zahiri, dan sebahagian besar para fuqaha. Sebagaimana sabda Rasulullah SAW yang bermaksud "Barang siapa yang berperang, berjuang dan berjihad untuk memastikan kalimah Allah itu adalah yang tertinggi maka itulah yang dimaksudkan fi sabilillah (muttafaq'alaihi),".

Kedua - Kumpulan yang meluaskan maksud fi sabilillah tidak hanya dihadkan kepada peperangan kepada jalan Allah S.W.T semata-mata dan perkara-perkara yang berkaitan dengannya.

Kumpulan yang meluaskan maksud fi sabilillah terbahagi kepada empat;-

- i) Golongan yang meluaskan maksud fi sabilillah dengan mentafsirkannya kepada segala bentuk aktiviti kebajikan, kebaikan (khairat) dan perbuatan yang bertujuan mendekatkan diri kepada Allah S.W.T dan segala perbuatan yang dilakukan sebagai bukti taat kepada Allah S.W.T.
- ii) Golongan yang mentafsirkan maksud fi sabilillah meliputi perkara yang berkaitan dengan kepentingan umum (al-masoleh al-ammah) semata-mata.
- iii) Golongan yang mentafsirkan kepada pengertian peperangan, ibadah haji dan umrah. Golongan ini terdiri daripada ulama fuqahak seperti Al-Syaibani, Ahmad bin Hambal.
- iv) Golongan yang berpendapat agihan fi sabilillah diharuskan untuk pembiayaan aktiviti kesarjanaan (pendidikan), golongan ini terdiri daripada segelintir ulama mazhab hanafiyyah.

4.3. Pendapat ulama-ulama lain yang al-muta'ahkhirin.

- 4.3.1. Syed Qutb berpendapat dana fi sabilillah boleh digunakan untuk membiayai keperluan jihad, program melatih sukarelawan, membina pusat-pusat dakwah, membina institusi pendidikan peringkat rendah, menengah dan tinggi.
- 4.3.2. Syed Redha berpendapat asnaf fi sabilillah boleh digunakan untuk semua program yang bertujuan memperkasakan tuntutan agama demi kemaslahatan kaum muslimin dan syariah Islamiyah juga Negara.
- 4.3.3. Dalam tafsirnya, Al-Razi berkata ketahuilah bahawa makna zahir bagi lafaz fi sabilillah (dalam ayat 60 surat Attaubah) tidak boleh dikhususkan kepada peperangan semata-mata, makna ini dinukilkan oleh Al-Qaffal dalam tafsirnya daripada sebilangan fuqahak yang mengharuskan penggunaan zakat kepada semua jenis kebaikan termasuklah mengkhafankan mayat, membina penjara dan mengimarahkan masjid, ini adalah kerana lafaz fi sabilillah datang dalam bentuk umum.
- 4.3.4. Al-Khasani dalam kitabnya Bada'is Sanai', beliau mentafsirkan lafaz fi sabilillah dengan maksud satu lafaz yang menunjukkan kepada semua perbuatan yang boleh mendekatkan diri kepada Allah S.W.T oleh itu, termasuk dalam kategori ini ialah setiap orang yang melakukan kebaikan dan ketaatan kepada Allah S.W.T dengan syarat ia benar-benar memerlukan zakat.
- 4.3.5. Sadiq Hasan Khan dalam Al-Rawdah al-Nadiyyah menyatakan bahawa walaupun jihad pada jalan Allah adalah sebesar-besar jalan untuk mendekatkan diri kepada Allah S.W.T, tetapi tidak terdapat dalil yang mengkhususkan maksud lafaz fi sabilillah kepada makna perang kepada jalan Allah semata-mata, sebaliknya ia boleh ditafsirkan dengan maksud apa sahaja perbuatan yang boleh mendekatkan diri kepada Allah S.W.T.
- 4.3.6. Ada pandangan fuqaha yang mengharuskan kutipan zakat digunakan dalam perkara-perkara yang boleh mendekatkan diri kepada Allah S.W.T maka diharuskan kutipan zakat ini diberi kepada golongan ulama walaupun mereka terdiri dari golongan kaya. Ini kerana golongan ulama berjuang untuk mendidik anak bangsa dalam soal-soal keagamaan, justeru itu mereka juga berhak dalam soal agihan kutipan zakat tanpa mengira sama ada mereka ini daripada golongan kaya atau miskin. Menurut Sadiq Hasan Khan, membelanjakan agihan kutipan zakat kepada ulama dalam soal fi sabilillah adalah sebaik-baik perkara kerana para ulama adalah pewaris para nabi-nabi, di tangan merekalah terpelihara syariat Islam.
- 4.3.7. Muhammad Jamal Al-Din Al-Qasimi, ulama tafsir terkenal yang mengarang kitab mahasin al-ta'wil li al-qasimi, beliau cenderung kepada pentafsiran sebegini.

- 4.3.8. Al-Syeikh Hasan Ayyub berpendapat yang dimaksudkan dengan fi sabilillah adalah semua perkara yang boleh menghampirkan diri kepada Allah S.W.T termasuk dalam perkara ini ialah sesiapa yang berusaha dalam mencari ketaatan kepada Allah dan di jalan kebaikan, maka boleh dibantu usahanya dengan zakat untuk kebaikan Islam dan golongan muslimin.
- 4.3.9. Al-Syeikh Mohamad Rashid Reda mentafsirkan lafaz fi sabilillah beliau memasukkan penyediaan tentera, makanan tentera, pengembumian jenazah tentera, mendirikan hospital tentera, hospital awam dan semua yang berkaitan dengan kepentingan umum sebagai layak menerima pembiayaan zakat dari asnaf fi sabilillah juga guru-guru yang mengajar ilmu-ilmu syariah dalam bidang agama boleh menerima pembiayaan zakat dari asnaf fi sabilillah selama mana mereka tidak menerima pembiayaan dari sumber lain kerana ia juga termasuk dalam katogeri kepentingan umum.
- 4.3.10. Al-Syeikh Muhammad Shaltut dalam mendefinisikan al-Masolih al-'Ammah beliau menerangkan bahawa yang dimaksudkan al-Masolih al-'Ammah adalah sesuatu yang bukan milik individu tertentu, bukan juga terhad manfaatnya terhadap individu tertentu, ia adalah milik Allah S.W.T dan manfaatnya adalah untuk semua makhluk Allah S.W.T seperti menyediakan askar untuk bertindak terhadap pemberontak, membina hospital tentera dan awam, membuat dan memperbaiki jalan, menyambung atau membina landasan keretapi, menghantar para pendakwah Islam dan kerja-kerja menjaga kehormatan dan kemuliaan al-quran, juga membina masjid yang belum ada di dalam sesuatu kariah atau membina masjid yang kedua dengan syarat masjid yang sedia ada tidak mampu untuk menampung jemaah yang ramai dan memerlukan pembinaan masjid baru atau memperbaiki masjid yang sedia ada.
- 4.3.11. Profesor Dr Yusof Al-Qaradhawi berpendapat Fi Sabilillah termasuklah tiap-tiap pekerjaan atau aktiviti atau program-program yang bertujuan untuk mengangkat dan memartabatkan syiar dan keagungan Islam, penyebaran dakwah, melaksana dan memartabatkan syariat Islamiah dan hukum-hukum Islam di muka bumi ini serta meletakkan Islam dan syariatnya ke tempat yang lebih tinggi dari undang-undang dan peraturan ciptaan manusia.
- 4.3.12. Profesor Datuk Dr Mahmood Zuhdi Abdul Majid dalam tulisannya Pengurusan Zakat beliau telah membuat rumusan mengenai Fi Sabilillah kepada dua maksud iaitu umum dan khusus. Pengertian umum iaitu sebarang bentuk amal kebajikan yang bertujuan untuk kepentingan agama. Manakala maksud khusus lebih menjurus kepada makna jihad peperangan.
- 4.3.13. Majlis Institusi Fekah Islam di dalam persidangannya kali yang ke-8, yang diadakan di Mekah Al Mukaramah antara 27 Rabiul Akhir 1405H dan 8 Jamadilawal 1405H bersesuaian dengan surat dari kedutaan Pakistan di Jeddah yang ditujukan kepada Pengerusi majlis, Syeikh Abdul Aziz Bin Abdullah Bin Baz, nombor 4/siasah/ 36/38

yang bertarikh 23 Jun 1983 dimana isi surat meminta fatwa dari Sheikh di bawah tajuk (himpunan dan pembahagian zakat 1/10 di Pakistan) dan diserahkan kepada Majlis Institusi Fekah sebagai mewakili pihaknya. Dalam surat yang bernombor 2/2601 bertarikh 16 Zulkaedah 1403H. Setelah pihak majlis memahami kehendak surat tersebut mengenai fatwa berkenaan dengan adakah makna perkataan Fi Sabilillah yang ditujukan kepada salah satu dari golongan lapan di dalam Al-Quran hanya berkisar kepada makna peperangan sahaja atau maknanya adalah umum meliputi semua perkara yang berkaitan dengan kebajikan termasuk pengawal dan kerja-kerja kebaikan umum seperti pembinaan masjid, membina benteng, mengajar ilmu, berdakwah dan lain-lain.

Setelah persoalan ini dikaji dan perbahaskan terdapat dua pendapat dari kalangan ulama.

Pertama - makna Fi Sabilillah dalam Al Quran mengenai ayat zakat hanyalah tertentu kepada orang yang berperang di jalan Allah sahaja. Ini merupakan pendapat jumhur ulama. Di mana mereka yang berpegang dengan pendapat ini mengkehendaki agar zakathanya diberi kepada pejuang di jalan Allah.

Kedua – maksud Fi Sabilillah atau berada di atas jalan Allah adalah terlalu luas meliputi setiap jalan kebaikan termasuk pembinaan masjid dan pembaikannya, sekolah-sekolah, benteng-benteng, pembukaan jalan raya, pembinaan jambatan, menyediakan pertolongan peperangan, menyampaikan dakwah dan seumpamanya yang berkaitan dengan kebaikan umum yang boleh member kebaikan terhadap agama dan umat Islam. Ini merupakan pendapat yang sedikit dari kalangan ulama masa lampau dan diterima oleh ramai ulama masa kini.

Setelah perbincangan dan perdebatan terhadap dua pendapat tadi, maka pihak Majlis telah menetapkan sebagaimana berikut;

- i) Kajian mendapati bahawa pendapat yang kedua yang diperkatakan oleh sekumpulan dari kalangan ulama Islam mempunyai sokongan dari beberapa ayat Al-Quran seperti firman Allah dalam surah Al-Baqarah ayat 262 yang bermaksud “ Orang-orang yang membelanjakan hartanya pada jalan (agama) Allah kemudian mereka tidak mengeringi apa yang mereka belanjakan itu dengan perkataan membangkit-bangkit (pemberiannya) dan tidak pula menyigung atau menyakiti (pihak yang diberi) mereka beroleh pahala di sisi tuhan mereka, dan tidaklah ada kebimbangan (dari berlakunya kejadian yang tidak baik) terhadap mereka, dan mereka pula tidak akan berdukacita,”..

Di dalam Hadith juga terdapat sokongan terhadap perkara ini sebagaimana yang disebut di dalam Sunan Abi Daud bahawa seorang lelaki telah menyediakan seekor unta untuk kegunaan di jalan Allah, kemudian

perempuannya (isterinya) ingin melakukan haji, maka Rasulullah SAW bersabda tunggangi unta itu kerana haji itu adalah Fi Sabilillah.

- ii) Kajian juga mendapati bahawa yang dimaksudkan dengan jihad menggunakan senjata adalah jihad untuk menegakkan kalimah Allah S.W.T, menegakkan kalimah Allah bukan sahaja dengan menggunakan senjata, malah ia juga boleh dilakukan secara berdakwah kepada Allah dengan menyebarkan Agama Allah dan usaha pengkaderan serta membantu mereka agar melaksanakan tanggungjawab mereka dengan baik adalah dikira sebagai satu jihad sebagaimana yang diriwayatkan oleh imam Ahmad dan Nasa'ie yang telah disahkan oleh imam Hakim. Dari Anas ra bahawa Nabi SAW bersabda perangilah orang-orang musyirikin itu dengan harta kamu, jiwa kamu, dan lidah-lidah kamu.
- iii) Kajian mendapati Islam diperangi oleh orang-orang Atheis dari kalangan Yahudi, Kristian dan seluruh musuh-musuh Islam yang lain melalui penyerangan pemikiran dan akidah. Di mana mereka ini dibekalkan dengan harta kekayaan yang diberikan kepada umat Islam walaupun harta itu bukan senjata akan tetapi lebih berbahaya dari senjata yang memerangi umat Islam.
- iv) Kajian juga mendapati bahawa peperangan-peperangan yang berlaku di Negara-negara umat Islam dimana mereka mempunyai menteri kewangan khas yang memperuntukkan kewangan terhadap tugas tersebut, tidak sebagaimana jihad dengan dakwah, di mana mereka tidak mempunyai wang simpanan dari mana-mana Negara yang boleh memberi pertolongan kepada mereka. Justeru, maka pihak majlis telah membuat ketetapan dengan sokongan ramai bahawa kerja-kerja dakwah dan perkara yang berkaitan dengan kekuatan dakwah adalah termasuk di bawah makna Fi Sabilillah yang tersebut di dalam ayat Al-Quran. Diantara ulama-ulama yang menyokong dan sehaluan dengan pendapat yang meluaskan difinasi fi sabilillah ialah Al-Fadl Bin Al-Hasan Al-Tobradi, Al-Syeikh Mumammad Abduh, Mahmud Abu Saud dan Al-Syeikh Abu Bakar Al-Jaza'iri dan Dr Muhammad Abdul Qadir Abu Faris (ulama semasa).

4.4. Dr Muhammad Abdul Qadir Abu Faris mengemukakan hujah dalam memperkuat pendapat yang mendefinisikan fi sabilillah itu bukan sahaja untuk berjihad, berperang ke jalan Allah dan perkara yang berkaitan dengannya.

4.4.1. Tidak terdapat nas daripada Al-Quran dan As-Sunnah yang mengkhususkan pentafsiran lafaz fi sabilillah kepada makna tertentu, justeru perkara ini termasuk dalam perkara ijtihadiyyah dan perkara ijtihadiyyah sememangnya diperselisihkan dikalangan ulama. Setiap ulama dalam soal ini berhak berijtihad dan mengikut pandangan yang dianggapnya lebih tepat dan sesuai.

Nota : Diformasi Ijtihad iaitu suatu usaha yang dilakukan oleh para ahlinya yang pakar (al-mujtahid) dan yang berkemampuan untuk menetapkan sesuatu hukum syari'i dilakukan dengan secara sungguh-sungguh dengan menggunakan segala kesanggupan dan daya rohaniah dan akal fikiran yang rasional bagi menyelesaikan masalah keislaman dengan berdasarkan Al-Quran dan Hadith (yang sahih) serta dengan qias yang tepat. Ijtihad merupakan salah satu daripada punca hukum yang penting dalam perundangan Islam. Hasil Ijtihad itu dinamakan qias atau rakyu. Hukum yang boleh berijtihad ialah perkara yang tidak jelas nasnya di dalam Al-Quran atau Sunnah.

- 4.4.2. Beliau berpegang kepada hadis daripada Al-Bukhari yang menyatakan bahawa Rasulullah SAW membayar diat seorang sahabat yang dibunuh oleh seorang yahudi yang tidak dapat dikenalpasti identitinya dengan menggunakan wang zakat. Dibayar diat adalah untuk mengelak terjadi persengketaan, untuk memperbaiki hubungan dan menenangkan perasaan keluarga mangsa.
  - 4.4.3. Jika para fuqaha berpendapat bahawa 'illah bagi kewajipan menyerahkan zakat kepada asnaf lapan adalah kerana keperluan dan manfaat bagi keseluruhan kaum muslimin, tidakkah boleh kita gunakan 'illah ini kepada semua perkara yang melibatkan kepentingan kaum muslimin dan dibolehkan untuk mendapat pembiayaan daripada sumber zakat.
  - 4.4.4. Jika Qadi dibolehkan mengambil dan menerima zakat atas asas menjaga kepentingan awam, maka sebarang perkara yang bersifat kepentingan umum dibolehkan menerima peruntukan daripada kutipan zakat.
  - 4.4.5. Jika dibolehkan menerima zakat bagi golongan penuntut ilmu, apakah tidak boleh sumber zakat digunakan untuk membina sekolah dan institusi pendidikan yang menjadi asas kepada proses pembelajaran.
  - 4.4.6. Jika dilihat dalam soal jihad, jihad terbahagi kepada beberapa bahagian antaranya jihad dalam menentang hawa nafsu, jihad dalam bidang politik, jihad dalam bidang pendidikan dan jihad dalam ketenteraan. Jika diamati, jenis-jenis jihad ini termasuk dalam menjaga kepentingan umum. Justeru, adalah tepat pendapat yang tidak menghadkan pentafsiran lafaz fi sabilillah kepada perkara-perkara yang bersangkutan dengan perang di jalan Allah semata-mata. Bahkan, merangkumi perkara-perkara yang melibatkan kepentingan umum.
- 4.5. Hujah-hujah lain.
- 4.5.1. Lafaz khalimah fi sabilillah berbentuk umum, oleh itu tidak boleh dikhususkan kecuali terdapat dalil-dalil yang menyatakan sedemikian.

- 4.5.2. Banyak hadis-hadis yang menunjukkan harus menggunakan zakat dalam soal-soal mendekati diri kepada Allah S.W.T. Contohnya dalam soal haji termasuk dalam pengertian fi sabilillah. Perkara ini telah disahkan kebenarannya daripada sejumlah sahabat Rasulullah SAW antaranya Ibnu Abbas, Ibnu Umar dan selain daripada mereka.
- 4.5.3. Bahawa golongan sahabat mengambil harta-harta Allah yang sebahagian daripadanya adalah zakat setiap tahun, mereka menamakan 'ata' (pemberian) dan mereka terdiri dari golongan kaya dan miskin.

5. TAKRIF, DIFINASI DAN SKOP FI SABILILLAH DI KALANGAN MAJLIS-MAJLIS AGAMA NEGERI.

- 5.1. *Majlis Agama Wilayah Persekutuan* – mana-mana orang atau pihak yang melibatkan diri dalam suatu aktiviti atau aktiviti untuk menegak, mempertahankan dan mendakwahkan agama Islam serta kebajikannya.
- 5.2. *Majlis Agama Islam Negeri Johor Darul Ta'zim* – Mereka yang berjuang, berusaha mempertahankan dan meningkatkan penghayatan Islam atau orang yang berjuang untuk keperluan dan muslihat orang-orang Islam demi menegakkan syiar Islam. Ini termasuk;
- Pembangunan Syiar Islam
  - Pembangunan Pendidikan Islam
  - Pengurusan Masjid dan Surau
  - Masalah Am'mah
  - Pentadbiran Am.
- 5.3. *Pusat Zakat Melaka* - Orang yang berjuang untuk keperluan orang-orang Islam demi menegakkan syiar Islam.
- 5.4. *Pusat Urus Zakat Pulau Pinang* - Setiap perbuatan yang menjurus kepada keperluan dan masalah untuk menegakkan syiar Islam itu dikira sebagai Fi Sabilillah. Dengan arti kata lain, mereka atau pihak yang berjuang menegakkan syiar Islam dan juga orang yang menjalankan kegiatan dakwah serta tiada pembiayaan dari mana-mana pihak atau ada pembiayaan tetapi masih belum mencukupi keperluan secukupnya.
- 5.5. *Majlis Agama Islam Kelantan Darul Naim* – Segala bentuk usaha yang ikhlas bagi mencapai keredaan Allah, oleh itu ia merangkumi segala bentuk kebajikan seperti bantuan untuk peperangan menentang musuh Islam, bantuan kepada pelajar dan apa sahaja bentuk ketaatan dan pendekatan diri kepada Allah S.W.T.
- 5.6. *Majlis/ Jabatan Agama Islam Sabah* – Fi Sabilillah ialah orang yang berjuang untuk keperluan dan muslihat orang-orang Islam demi menegakkan syiar Islam.

- 5.7. *Majlis/ Jabatan Agama Islam Terengganu Darul Imam* – Fi Sabilillah ialah mereka yang berjuang, berusaha mempertahankan dan meningkatkan penghayatan Islam.
- 5.8. *Jabatan Zakat Negeri Kedah Darul Aman* – Asnaf Fi Sabilillah ialah segala aktiviti atau usaha untuk meningkatkan martabat agama Islam.
- 5.9. *Pusat Kutipan Zakat, Majlis Agama Islam dan Adat Resam Pahang Darul Makmur* – Asnaf Fi Sabilillah ialah tiap-tiap perbuatan atau perkara yang menjurus kepada keperluan dan masalah untuk menegakkan syiar Islam.
- 5.10. *Majlis/ Jabatan Agama Islam Selangor Darul Ehsan (Lembaga Zakat Selangor)* – Fi Sabilillah ialah tiap-tiap perbuatan/perkara yang menjurus kepada keperluan dan masalah untuk menegakkan syiar Islam.
- 5.11. *Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Perak Darul Ridzuan* –Fi Sabilillah maknanya mereka yang masuk pasukan tentera dengan tiada bergaji untuk berperang kerana agama Islam. Takrif perkataan ini yang lebih luas termasuk menolong orang-orang Islam yang tiada termasuk asnaf yang lain tetapi ialah kerana jalan Allah jua seperti;
- i) Menyara Sekolah Agama Rakyat yang difikirkan yang patut dibantu.
  - ii) Mengadakan pelajaran-pelajaran agama bagi penduduk-penduduk di tempat-tempat yang tiada upaya penduduk-penduduk di tempat itu mengadakannya, termasuk saraan gurunya.
  - iii) Mengadakan latihan kepada orang-orang Islam untuk menjayakan perusahaan bagi kehidupannya jika mustahak.
  - iv) Bantuan kepada penuntut ilmu agama yang mustahak mendapat bantuan.
  - v) Mengadakan tempat pelajaran agama dan menyarannya jika mustahak.
  - vi) Menjalankan seruan agama Islam kepada orang-orang bukan Islam.
  - vii) Menguruskan mayat orang Islam yang tiada siapa yang menanggung atasnya.
  - viii) Sebarang kebajikan yang difikirkan patut oleh majlis dari semasa ke semasa.
- 5.12. *Negeri Sembilan Darul Khusus*
Merujuk kepada aktiviti dan agihan Fi Sabilillah, bolehlah diberikan takrif Fi Sabilillah ialah bukan hanya tertentu kepada peperangan dan perkara-perkara yang berkaitan dengannya tetapi tgermasuk segala aktiviti untuk mendekati diri kepada Allah, kebajikan, kemasyarakatan, kesihatan, pendidikan dan sebagainya.
- 5.13. *Tabung Baitulmal Sarawak*
Aktiviti-aktiviti atau perjuangan di jalan Allah S.W.T seperti menegak syiar Islam, menuntut ilmu dan seumpamanya.
Kriteria asnaf Fi Sabilillah ialah orang yang terlibat dalam;

- i) Usaha yang dilaksanakan yang tidak melanggar syariat Islam
- ii) Usaha yang dilaksanakan yang member manfaat kepada Islam
- iii) Usaha yang dilaksanakan yang memenuhi pengertian jihad Fi Sabilillah
- iv) Usaha yang dilaksanakan yang menuju ke arah amal maaruf dan nahi mungkar
- v) Usaha yang dilaksanakan yang dapat meningkatkan imej dan syiar serta menjaga maruah Islam mengikut keutamaan.
- vi) Usaha yang dilaksanakan dengan menggunakan kaedah-kaedah yang mampu mengukuhkan akidah orang-orang Islam
- vii) Usaha yang digerakkan ke arah penyampaian dakwah kepada umat Islam dan bukan Islam
- viii) Usaha membasmi kejahilan dan meningkatkan taraf keintelektualan umat Islam.

5.14. Negeri Perlis

Merujuk kepada aktiviti dan agihan yang dilakukan olehnya, maka bolehlah didefinisikan atau ditafsirkan dalam konteks yang lebih luas iaitu segala bentuk usaha dan aktiviti yang ikhlas bagi mencapai keredaan Allah melalui tiga program utama;

- i) Program mengukuhkan tradisi keilmuan
- ii) Program memantapkan kebajikan ummah
- iii) Program membangunkan institusi Islam.

5.15. Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji, Jabatan Perdana Menteri.

- i) Usaha yang dilaksanakan yang tidak melanggar syariat Islam
- ii) Usaha yang dilaksanakan yang member manfaat kepada Islam
- iii) Usaha yang dilaksanakan yang memenuhi pengertian jihad fi sabilillah
- iv) Usaha yang dilaksanakan yang menuju ke arah amal maaruf dan nahi mungkar
- v) Usaha yang dilaksanakan yang dapat meningkatkan imej dan syiar serta menjaga maruah Islam mengikut keutamaan
- vi) Usaha yang dilaksanakan dengan menggunakan kaedah-kaedah yang mampu mengukuhkan aqidah orang-orang Islam
- vii) Usaha yang digerakkan ke arah penyampaian dakwah kepada umat Islam dan bukan Islam
- viii) Usaha membasmi kejahilan dan meningkatkan taraf keintelektualan umat Islam.

6. CONTOH SASARAN PERUNTUKAN ASNAF FI SABILILLAH SEBAGAIMANA YANG DIAMALKAN DI BEBERAPA NEGERI DI MALAYSIA.

6.1. Wilayah Persekutuan

- i) Bantuan Dermasiswa
- ii) Bantuan Deposit Sewa Beli Teksi
- iii) Bantuan membina palang membaiki rumah dan deposit membeli rumah kos rendah
- iv) Bantuan tambang dalam/luar negeri
- v) Bantuan segera
- vi) Bantuan am pelajaran IPT
- vii) Bantuan pelajar Institut Profesional Baitumal (IPB)

- viii) Bantuan kepada agensi-agensi kebajikan dan institusi pendidikan
- ix) Bantuan perubatan
- x) Bantuan perkahwinan
- xi) Biasiswa baitumal/insentif khas pelajar cemerlang
- xii) Bantuan peralatan dan kecemasan persekolahan
- xiii) Bantuan galakan hafaz al-quran
- xiv) Bantuan deposit ven/bas sekolah
- xv) Bantuan deposit membeli motosikal roda tiga untuk OKU
- xvi) Bantuan pelajar kolej kejururawatan PUSRAWI
- xvii) Pengurusan operasi Hospital PUSRAWI
- xviii) Bantuan guaman syarie.

6.2. Johor.

Pembangunan Syiar Islam

Bil	Jenis Sumbangan	RM
1	Pentadbiran Am	2,077,569.32
2	Gaji Kakitangan Di bahagian Dakwah Jabatan Agama Johor	240,738.82
3	Percetakan Buletin, Risalah dan bahan Agama	688,054.50
4	Saguhati Huffaz Al Quran	399,220.00
5	Program Kursus, Latihan dan Seminar	232,456.40
6	Bantuan Pelajar Institut Pengajian Tinggi	126,000.00
7	Maslahah Am	2,117,067.16
8	Sumbangan Amil Institusi	129,945.34
9	Program Seminar Penerangan Aqidan Ahli Sunnah	353,426.90
10	Kempen Cegah Maksiat	98,500.00
11	Sumbangan Asrama Anak Yatim Johor di Aceh	10,000.00
12	Bayaran Sewa Asrama Pelajar Johor di Iskandariah Mesir	33,482.17
13	Seminar dan Kajian Pengukuhah Akidah	159,526.40
14	Sumbangan Luar Negara	10,000.00
15	Sumbangan Kepada Pertubuhan	64,300.00
JUMLAH		6,740,287.01

Pembangunan Pendidikan Agama Negeri Johor

Bil	Jenis Sumbangan	RM
1	Pembiayaan Kolej Pengajian Islam Johor (MARSAH)	2,695,180.00
2	Bantuan Gaji Guru Agama Sek Agama Rakyat (SAR)	2,983,212.50
3	Bantuan Baik Pulih Asrama Sekolah Agama Rakyat	1,283,173.08
4	Bantuan Subsidi Makanan Pelajar Di SAR	640,670.00
5	Bantuan Pembelian Buku Teks Sek Agama	482,840.00
6	Bayaran Gaji Perguruan di Mahaat Pontian, Sek Men Parit Raja, Mahaat Johor dan SMAK Johor	3,365,279.07
7	Pengurusan Sekolah Menengah Agama Pt Raja, Bt Pahat	383,132.64
8	Pengurusan Mahaat Pontian	675,024.24
9	Bantuan Sek Agama Anak Orang Asli	160,415.00
10	Sumbangan Pembelian Akhbar Utusan Melayu	56,022.56
11	Kursus/Latihan Guru dan kakitangan	206,206.45

12	Sumbangan Ihtifal Sekolah Men Agama (Arab)	79,602.49
13	Anugerah Kecemerlangan Pelajar	23,100.00
14	Pentadbiran Am nPengurusan Sekolah Arab	19,441.53
	JUMLAH	13,053,299.52

Wang Zakat bagi pengurusan masjid dan surau

Bil	Jenis Sumbangan	RM
1	Saguhati Pegawai Masjid dan Surau	763,020.00
2	Penyelenggaraan Masjid Sultan Abu Bakar	1,383,734.70
3	Penyelenggaraan Masjid Kerajaan	2,660,772.30
4	Sumbangan Pembinaan Masjid Kerajaan	996,976.19
5	Sumbangan pembinaan Majlis Kariah	2,693,860.89
6	Bantuan Peralatan dan Pembaikan Kecil	4,713,193.29
7	Elaun mengajar Kelas Membaca Al-Quran	750,600.00
	Jumlah	13,962,157.37

- Pentadbiran Am
- Masalah Am

6.3 Selangor/Terengganu

Asnaf Fi Sabilillah Selangor

- Saraan Tenaga kerja sokongan
- Elaun guru agama/ penceramah
- Program forum/ceramah agama
- Program out reach
- Bantuan kepada persatuan/ badan Islam
- Kursus pegawai masjid
- Elaun tahunan pegawai masjid
- Bantuan penyelidikan/penerbitan
- Program penerapan nilai-nilai murni
- Elaun guru kafa
- Elaun bulanan pegawai masjid
- Imbuan penolong pegawai nikah
- Saguhati kaunselor penguatkuasa
- Saguhati kaunselor sukarela
- Bantuan kecemasan, banjir, rebut, kebakaran
- Pembinaan baikpulih institusi agama
- Bantuan karpet/peralatan masjid surau
- Bantuan keperluan sekolah
- Institusi pengajian tinggi
- Pembinaan/baikpulih

Asnaf Fi Sabilillah Terengganu

- Agihan pelajaran dalam negeri
- Agihan pelajaran luar negeri
- Agihan tambang kepada pelajar yang Berjaya menyambung pelajaran ke luar Negeri
- Agihan tambang kepada pelajar yang berjaya menyambung pelajaran di dalam negeri
- Agihan tambang kepada pelajar yang pulang kerana kecemasan (kematian ibu/bapa)
- Agihan kepada masjid dan surau
- Agihan kepada menganjurkan program kebajikan
- Agihan kepada rumah kebajikan anak yatim Negeri Terengganu
- Agihan kepada pelajar sekolah agama rakyat/pondok
- Majalah/kitab agama/percetakan khutbah dan risalah dan lain-lain
- Imbuan guru yang mengajar kelas saudara kita
- Agihan/sumbangan untuk mengadakan

- masjid/surau/sekolah
- Majlis Keraian Saudara kita.
- Dermasiswa/hufaz, pelajar cemerlang/
pelajar SMART belajar di dalam dan luar
Negara
  - Bantuan umum pelajaran

6.4. Kelantan

- i) Menganjurkan siri-siri kuliah agama di masjid Bandar dan mukim
- ii) Habuan guru-guru agama dan pengurusan kakitangan masjid
- iii) Bantuan kepada masjid-masjid
- iv) Program unit agama dan aktiviti dakwah kepada orang bukan Islam
- v) Bantuan kepada tabung yayasan pengajian tinggi agama
- vi) Sumbangan kepada jawatankuasa tahfiz MAIK
- vii) Menerbitkan buku-buku, risalah agama, majalah, berunsurkan keagamaan
- viii) Bantuan kematian orang-orang miskin
- ix) Bantuan penyelenggaraan tanah perkuburan
- x) Bantuan bagi aktiviti pembangunan ummah
- xi) Bantuan kepada mereka yang berdakwah menegakkan agama Allah
- xii) Sumbangan kepada Pembangunan Islam dan ummah

6.5. Negeri Sembilan

- i) Saguhati jawatankuasa masjid
- ii) Pembiayaan kursus
- iii) Mengurus mayat tanpa waris
- iv) Bantuan kepada surau
- v) Bantuan kepada masjid
- vi) Bantuan badan kebajikan Islam
- vii) Bantuan kepada qariah masjid
- viii) Buku-buku agama dan percetakan
- ix) Sukarelawan dakwah
- x) Aktiviti pusat kaunseling
- xi) Terjemahan kitab agama
- xii) Tahfiz al-quran
- xiii) Penyelidikan dan pembangunan
- xiv) Bantuan kepada badan penguatkuasa
- xv) Carumah klinik Wakap MANIS
- xvi) Projek pengukuran tanah masjid, surau, kubur, sekolah
- xvii) Bantuan keusahawanan
- xviii) Pengurusan anak yatim dan miskin

6.6. Tabung Baitulmal Sarawak

Agihan Asnaf Fi Sabilillah

Program

a. Bantuan Kemasukan ke IPT (Tambang/yuran/wang saku)	▪ Program mengukuhkan Tradisi keilmuan
b. Bantuan pengajian sekolah rendah/ menengah (yuran/kelengkapan sekolah)	▪ Program mengukuhkan tradisi keilmuan
c. Bantuan pengajian ke Timur Tengah	▪ Program mengukuhkan tradisi keilmuan
d. Bantuan pengajian IPT bidang agama	▪ Program mengukuhkan tradisi keilmuan
e. Bantuan pelajar sekolah agama/arab	Program mengukuhkan tradisi keilmuan
f. Bantuan pelajar ma'ahat Tahfiz Al-Quran	Program mengukuhkan tradisi keilmuan
g. Bantuan kertas projek (tesis)	▪ Program mengukuhkan tradisi keilmuan
h. Bantuan Am	▪ Program memantapkan kebajikan ummah
i. Bantuan am kepada surau dan masjid	▪ Program membangunkan institusi Islam
j. Bantuan kepada badan-badan kebajikan dan organisasi untuk kerja kemasyarakatan	▪ Program membangunkan institusi Islam
k. Bantuan kepada sekolah agama Islam	▪ Program membangunkan institusi Islam
l. Bantuan kepada institusi/badan dakwah	▪ Program membangunkan institusi Islam
m. Bantuan untuk seminar dan bengkel pendidikan pelajar	▪ Program membangunkan institusi Islam

6.7. Perlis

- i) Pengurusan masjid
  - a) Gaji dan elaun
  - b) KWSP
  - c) Caruman wang pencen
  - d) Elaun khidmat awam
  - e) Pelbagai

- ii) Perbelanjaan khas
  - a) Pagar Masjid
  - b) Saguhati guru agama kampung
  - c) Saguhati pegawai masjid
  - d) Penyelenggaraan masjid, surau dan tanah perkuburan
  - e) Bantuan penuntut dalam dan luar negeri
  - f) Bantuan kelas membaca al-quran
  - g) Saguhati penjaga kawasan masjid
  - h) Kursus dan seminar
  - i) Saguhati penerangan agama
  - j) Bantuan sekolah agama rakyat
  - k) Peruntukan yang dipertua

7. RUMUSAN

- 7.1. Dalam pentafsiran Asnaf Fi Sabilillah ulama berselisih pendapat maksud sebenar kalimah Fi Sabilillah, oleh yang demikian terdapat golongan;
- i) Golongan yang menghadkan makna kalimah tersebut kepada jihad semata-mata
  - ii) Golongan yang meluaskan makna kalimah tersebut, lebih daripada jihad semata-mata
- 7.2. Ulama semasa perlu melakukan **tarjih melalui ijtihad** bagi menilai semula pandangan-pandangan fuqaha sama ada yang mutakadimin ataupun yang muta'akhirin dan mentarjihkan pandangan yang dirasakan sesuai dengan keadaan dan keperluan semasa serta selari dengan masalah amah dalam menyelesaikan masalah ummah dan pembangunan Negara.
- 7.3. Terdapat persamaan dan perbezaan definasi Fi Sabilillah antara negeri-negeri di Malaysia, juga terdapat persamaan dan perbezaan sasaran agihan peruntukan tersebut.
- 7.4. Merujuk kepada perkara berikut;
- i) Dalam konteks dunia Islam hari ini amnya dan Malaysia khususnya, umat Islam tidak lagi menghadapi musuh secara fizikal tetapi menghadapi serangan pemikiran dan ideologi dengan pelbagai bentuk sama ada dalaman serta luaran, dalam Negara dan luar negara.
  - ii) Kelemahan dan musuh utama yang membelenggu umat Islam dewasa ini dan perlu diperangi serta wajib dibasmikan dengan kadar segera dan diurus dengan peruntukan yang besar ialah kejahilan dalam bidang pendidikan, kemiskinan dalam bidang ekonomi dan masalah kesihatan.
  - iii) Maqasid al-syari'ah yang wajib dipertahan dan diperkasakan oleh setiap umat Islam ialah;
    - a) Kesucian agama terutama dalam aqidah Islamiah
    - b) Keselamatan nyawa dan jiwa
    - c) Kesempurnaan dan kewarasan akal fikiran
    - d) Kemantapan ekonomi dan kehalalannya
    - e) Kehormatan dan kelangsungan zuriat keturunan dan generasi
    - f) Disamping maruah bangsa dan kedaulatan Negara.
  - iv) Negara mempunyai peruntukan khas dan besar untuk pertahanan Negara dalam memastikan keselamatan dan kedaulatan Negara tidak diganggu gugat daripada musuh dan anasir-anasir yang mampu merosakkan keselamatan dan kestabilan Negara.
  - v) Tuntutan dan kepentingan umum masalah ammah untuk menyelesaikan masalah-masalah umat Islam sama ada individu ataupun organisasi adalah amat ketara sekali dan perlu diselesai dan ditangani secara segera dan memerlukan peruntukan yang besar.

- vi) Kebanyakan pendapat ulama dan fuqaha al-mutaakhirin (terkemudian) dan semasa juga cendiakawan Islam Malaysia dan Majlis Institut Fekah Islam di Mekah Al-Mukaramah, meluaskan pengertian dan takrif Fi Sabilillah itu meliputi segala amal kebajikan dan kebaikan yang boleh mendekatkan diri kepada Allah dan juga untuk tujuan al-masolih al-'ammah. Diantaranya seperti Syed Sidiq Hasan Khan, Al-Syeikh Jamaluddin Al-Qasimi, Rashid Reda, Syeikh Saltut, Syeikh MakhluF, Syeikh Abdul Aziz Bin Abdullah Bin Baz, Profesor Dr Yusof Al-Qardawi dan lain-lain lagi.
- vii) Kesemua 13 negeri di Malaysia dan Wilayah Persekutuan, walaupun ada sedikit perbezaan dari segi takrif Fi Sabilillah dan sasaran agihan asnaf Fi Sabilillah, namun semangat dan keterbukaannya cenderung untuk meluaskan definasi Fi Sabilillah itu **bukan** hanya semata-mata untuk jihad dan perang ke jalan Allah dan perkara yang berkaitan dengannya tetapi;
  - a) Meliputi segala perbuatan yang bertujuan mendekatkan diri kepada Allah S.W.T dan segala perbuatan untuk taqariub ilallah (mendekatkan diri kepada Allah dan taat kepadaNya).
  - b) Merangkumi perkara-perkara yang melibatkan kepentingan umum, al-masolih al-'ammah.
- viii) Sekiranya takrif fi sabilillah hanya dihadkan semata-mata untuk berjihad dan berperang ke jalan Allah S.W.T dan perkara yang berkaitan dengannya, nescaya wang asnaf fi sabilillah itu tidak dapat digunakan bahkan akan terkumpul berjuta-juta ringgit atau berbeliun-beliun ringgit dan ini sekiranya berlaku agihan zakat tidak akan mencapai objektif.

8. PENDAPAT PENULIS

- 8.1. Penulis cenderung mentarjihkan pendapat yang kedua iaitu meluaskan maksud Fi Sabilillah tidak terhad kepada jihad dan perang bersenjata, bahkan meliputi segala perbuatan yang bertujuan mendekatkan diri kepada Allah S.W.T dan segala perbuatan takaruf illuallah dan taat kepadanya. Juga meliputi perkara yang melibatkan kepentingan umum (al-masolih al-'ammah).

9. CADANGAN

- 9.1. Diseragamkan definasi Fi Sabilillah dan sasaran agihannya di seluruh negeri-negeri di Malaysia dan Wilayah Persekutuan melalui Muzakarah Majlis Fatwa Kebangsaan, Majlis Kebangsaan Hal-Ehwal Islam Malaysia.
- 9.2. Dalam memperuntukkan agihan sasaran program fi sabilillah yang berbagai dan banyak, maka keutamaan dan peruntukan yang besar hendaklah diberi kepada;
  - i) Membasmikan kejahilan dan buta huruf
  - ii) Menaikkan taraf ekonomi

- iii) Menyelesaikan masalah kesihatan
  - iv) Program pembangunan dan penyelidikan (R&D) dalam isu-isu yang kritikal dan menyentuh kesucian agama, keselamatan nyawa dan jiwa, kesempurnaan dan kewarasan akal dan fikiran, kemantapan dan kehalalan ekonomi, kehormatan dan kelangsungan zuriat dan generasi dan maruah umat Islam dan bangsa.
- 9.3. Kerajaan hendaklan menanggung segala perbelanjaan aktiviti Jabatan-jabatan Kerajaan terutama Jabatan Agama di negeri-negeri dan tidak menggunakan peruntukan daripada wang kutipan zakat seperti pembelian kenderaan dan peralatan pejabat, kerana itu merupakan satu tanggungjawab pemerintah kepada agama, bangsa dan Negara sebagaimana yang termaktub dalam Perlembagaan Negara dan Negeri, kecuali dalam keadaan tertentu dan kritikal dengan syarat ianya tidak bertentangan dengan hukum syarak.

10. PENUTUP

- 10.1. Kertas kerja ringkas ini adalah sebagai panduan untuk perbincangan, segala input dan pandangan yang membina adalah dialu-alukan demi menambah baik kertas kerja ini, disamping segala kelemahan dan kekurangan dipohonkan keampunan dari Allah dan kemaafan dari para peserta sekalian.

Sekian, Wabillahitaufik Wal Hidayah, Wasalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

RUJUKAN

1. Tafsir Kepimpinan Ar Rahman kepada Pengertian Al-Quran, diterbitkan oleh Bahagian Hal Ehwal Islam, Jabatan Perdana Menteri.
2. Fiqhuzakah, Dr Yusof Al Qardawi, jilid kedua.
3. Zakatulka Ayuhal Muslim, Abdul Alim Abdul Rahmad Assaqdi, percetakan yang ketiga.
4. Pengurusan zakat, Mahmood Zuhdi Ibni Majid, Dewan Bahasa dan Pustaka.
5. Siri Keajaiban Rukun Islam, Hikmah Zakat Rukun ketiga Dimensi Fekah dan Kerohanian, Ahmad Syafi'I Khatib, Jasmin Enterprise
6. Zakat Menurut Empat Mazhab, Mohd Ramzi Omar, Pustaka Ilmu
7. Manual Pengurusan Agihan Zakat, Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji, Jabatan Perdana Menteri.
8. Pengenalan Zakat, Majlis Agama Islam Negeri Johor
9. Kamus Istilah Fekah, M Abdul Mujieb Mabruhi Tholhah Syafi'ah Am, Advance Publications
10. Kamus Pengetahuan Islam, Haji Dasuki Bin Haji Ahmad, Jadim.
11. Kamus Al-Ma'rifah, Arab-Jawi, Ustazah Zakiah Abdul Hamid
12. Panduan Ilmu Fekah Syeikh Al Omar Al Khatip, Bab Zakat, penyusun M Salleh Bin A Hamid
13. Al Ibadah Fil Islam oleh Dr Yusof Al Qardawi, Maktab Wahbah.
14. Kertas Kerja Peluasan Sumber Zakat dan Tafsiran Kontemporari Asnaf: Perspektif Pengurus Zakat oleh Rawi Nordin Hayyun Nawawi, Mohd Sulaiman Zahlan.
15. Kertas Kerja Asnaf Fi Sabilillah dan Ibn Sabil oleh Prof Madya Dr Hailani bin Muji Tahir
16. Kertas Kerja Monograf IKaZ Siri 5/2008, Asnaf Fi Sabilillah: Satu Pengamatan Agihan Dana Zakat di Malaysia, diterbitkan oleh Institut Kajian Zakat Malaysia (IKaZ) Universiti Teknologi Mara
17. Tafair dau aszakar fimukafaah al-fakhri bil istifadah minal istihadat al fikhidiah, oleh Dr Mek Wok Mahmood dan Dr Saufi Bin Man Al Ummah
18. Informasi Zakat 2008, Majlis Agama Islam Johor
19. Maklumat Takrif Asnaf Fi Sabilillah, Tabung Baitulmal Sarawak, Yg Bhg Haji Abang Mohd Shibli Bin Abang Haji Mohd Nailia melalui fasimili
20. Maklumat Takrif Fi Sabilillah dan Agihannya, Jabatan Mufti Negeri Perlis melalui fasimili
21. Keputusan fatwa Negeri Kelantan Darul Naim, berhubung dengan asnaf zakat khususnya Fi Sabilillah. melalui internet
22. Maklumat definasi Fi Sabilillah dan sasaran agihannya, Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan, melalui fasimili
23. Definasi Fi sabilillah dan sasaran agihannya, Jabatan Mufti Kerajaan Negeri Sembilan melalui fasimili
24. Takrif Fi Sabilillah dan sasaran agihannya, Majlis Agama Islam dan adat Melayu Perak Darul Redzuan, melalui fasimili.
25. Takrif Fi Sabilillah dan sasaran agihannya, Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan, melalui fasimili.